

I.

Vymedzenie etickej dilemy

Súdna rada Slovenskej republiky (ďalej len „súdna rada“) uznesením č. 355/2023 zo dňa 21.septembra 2023 postúpila Stálej etickej komisii podanie sudcov Mestského súdu Bratislava III a Mestského súdu Bratislava IV Maroša Feketeho a Adama Hradského, ktoré bolo doručené dňa 18.septembra 2023, označené ako žiadosť o zaobranie sa etickou dilemou sudcu a novinár ohľadom zodpovedania otázok sudcovskej etiky vo vzťahu k médiám a novinárom.

Sudcovia položili nasledovné otázky:

1. Ako by mal byť upravený vzťah sudcu s novinárom a ako má sudca postupovať, keď jeho vzťah s novinárom dosiahnu intenzitu blízkosti?
2. Je sudca povinný o svojom vzťahu s novinárom informovať? Ak áno, tak koho, kedy a z akých dôvodov?
3. Ohrozuje takýto vzťah nestrannosť sudcu? Ak áno, tak v akých prípadoch?
4. Stačí sa spoliehať na to, že opatrenia urobil len partner sudcu – novinár, keď prestane písať o sporoch, ktoré rozhoduje jeho partner sudca, alebo má nejaké opatrenia urobiť aj sudca? Ak áno, tak aké, kedy a akou formou?
5. Čo všetko musí sudca zvážiť a ako má sudca postupovať v situácii, keď opatrenia urobil partner sudcu – novinár?
6. Môže byť zdanie jeho nestrannosti ohrozené, ak novinár urobil opatrenia a o sporoch, ktoré rozhoduje jeho partner – sudca, prestane písať?
7. Má sudca urobiť nejaké opatrenie, aby vylúčil pochybnosť o svojej nestrannosti v sporoch, o ktorých píše jeho partner – novinár v prípade, keď novinár neurobil žiadne opatrenia?
8. Čo všetko musí sudca zvážiť a ako má sudca postupovať v situácii, keď žiadne opatrenia neurobil partner sudcu – novinár, aby zdanie jeho nestrannosti nebolo ohrozené? Ak áno, tak čo konkrétne?
9. Má sudca právo na ochranu súkromného života? Kedy a v akých prípadoch musí verejnosti odhaliť, kto je jeho manželom, partnerom, resp. blízkym priateľom? Musí tak urobiť vždy, alebo iba keď ide o verejne činnú alebo verejne známou osobu?

II.

Východiská

Podľa čl. III ods. 1 Zásad sudcovskej etiky sudca rešpektuje a presadzuje nezávislosť, bezúhonnosť, morálnu integritu a nestrannosť súdnictva a vyhýba sa nevhodnému správaniu či vystupovaniu vrátane takého, ktoré objektívne vzbudzuje dojem nevhodnosti.

Podľa čl. III ods. 2 Zásad sudcovskej etiky sudca nezneužíva sudcovskú funkciu na presadzovanie vlastných, osobných či ekonomických záujmov, alebo osobných či ekonomických záujmov iných osôb.

Podľa čl. III ods. 8 Zásad sudcovskej etiky sudca vykonáva svoje osobné a mimosúdne aktivity tak, aby bolo minimalizované riziko ich konfliktu s jeho povinnosťami vyplývajúcimi zo sudcovskej funkcie.

Podľa čl. III ods. 11 Zásad sudcovskej etiky sudca nesmie vyžadovať ani prijímať žiadne dary, ani výhody a výsady, nech už majú akúkoľvek podobu a sú ponúkané jemu, najmä v snahe ovplyvniť tak rozhodnutie sudcu.

Súdna rada uznesením č. 102/2018 z 30. apríla 2018 prijala výklad článku III ods. 1 Zásad sudcovskej etiky - Pravidlá etického správania sa sudcu vyplývajúce zo všeobecných zásad, najmä aké situácie je možné subsumovať pod „*nevhodnosť správania, či vystupovania, vrátane takého, ktoré objektívne vzbudzuje dojem nevhodnosti.*“

Podľa článku I. uznesenia súdnej rady č. 102/2018 sa nespochybňuje právo sudcu na súkromný život. Sudca nemá byť izolovaný od spoločnosti, v ktorej žije, pričom sa má podieľať na vytváraní rovnováhy medzi stupňom jeho zainteresovanosti v spoločnosti a potrebou, aby bol vnímaný ako nestranný a nezávislý. Sudca nenarúša svojím správaním sa v súkromí zásadu sudcovskej nestrannosti, nezávislosti a hodnotu dôstojnosti výkonu sudcovskej funkcie, čo znamená:

- opatrnosť sudcu v osobnom a spoločenskom živote s cieľom zabrániť konfliktu záujmov, vyhýbanie sa narušeniu dôstojnosti sudcovskej funkcie, zdržanlivosť v spoločenskom styku osvojením si „*opatrnosti zdravého rozumu*“.

Podľa uznesenia súdnej rady č. 102/2018 súdna rada chápe profesijnú etiku ako:

- deklaráciu ochoty sudcov voči spoločnosti obmedziť svoje správanie, predovšetkým za účelom kvalitného a nezávislého výkonu súdnej moci,
- ako prejav sebauvedomenia a sebaregulácie sudcov s cieľom zvýšiť dôveru verejnosti v justíciu,
- ako normy profesijnej etiky, ktoré by mali mať univerzálnu platnosť, širokú akceptovateľnosť a legitimitu,
- ako nástroj, ktorý má byť hľadaný a nachádzaný samotnými sudcami.

Podľa článku II. uznesenia súdnej rady č. 102/2018 sloboda prejavu sudcu je na rozdiel od „nesudcov“ obmedzená tým, že sudca musí vždy dbať na to, aby jeho vystúpenia (písomné či ústne) neohrozovali dôstojnosť sudcovskej funkcie, nespochybňovali dôveru v justíciu a jeho osobnú nestrannosť a nezávislosť, to znamená:

- pri vzťahoch s médiami musí byť sudca opatrný. Mal by sa vyhýbať využívaniu akýchkoľvek vzťahov so žurnalistami a osobami informujúcimi verejnosť prostredníctvom médií, a to v záujme odstránenia možného nebezpečenstva ohrozenia jeho nezávislosti a nestrannosti v rozhodovaní.

Poradná rada európskych sudcov (CCJE) vypracovala pre Výbor ministrov Rady Európy stanovisko č. 3 (2002) o princípoch a pravidlách regulujúcich sudcovské profesionálne správanie, najmä v oblasti etiky, nezlučiteľného správania sa a nestrannosti. V tomto stanovisku CCJE sa k všeobecnému trendu médií uvádza, že prejavujú väčší záujem o trestné kauzy a vzhľadom na vzťahy, ktoré môžu vzniknúť medzi sudcami a novinármi, existuje riziko, že spôsob, ako sudcovia vystupujú, môže byť ovplyvnený novinármi. Sudcovia musia byť v ich vzťahoch s novinármi opatrní a spôsobilí zachovať svoju

nezávislosť a nestrannosť, zabrániť vzniku akýchkoľvek osobných výhod zo vzťahov s novinármi a zdržať sa akýchkoľvek neodôvodnených komentárov k veciam, v ktorých rozhodujú.

Podľa Londýnskej deklarácie o sudcovskej etike z r.2010 má sudca povinnosť starať sa, aby sa zabránilo konfliktu záujmov medzi jeho sudcovskou funkciou a jeho spoločenským životom. Ak je sudca zdrojom aktuálneho alebo potenciálneho konfliktu záujmov, sudca neprijme alebo okamžite odstúpi od prípadu, aby sa zabránilo spochybneniu jeho nestrannosti. Sudca zabezpečuje, aby jeho súkromný život neovplyvňoval verejný obraz o nestrannosti jeho sudcovskej práce. Sudca udržiava bezpečnú rovnováhu medzi potrebou transparentnosti a zákazom voyerizmu alebo exhibicionizmu tak, aby bolo zaistené, že justícia sa nestane divadlom.

V mediálnom styku musia prevládať inštitucionálne informácie. V osobnom a spoločenskom živote je sudca vždy opatrný s cieľom zabrániť konfliktu záujmov. Tým zabezpečuje transparentnosť v súvislosti s jeho nestrannosťou.

Podľa bodu 4.8. Bangalórskeho zásad správania sudcov sudca nesmie dovoliť, aby jeho rodina alebo spoločenské a iné vzťahy nevhodne ovplyvňovali jeho postup pri výkone funkcie sudcu a jeho úsudok.

Podľa bodu 4.9 Bangalórskeho zásad správania sudcov sudca nesmie využívať alebo prepožičiavať prestíž svojej sudcovskej funkcie na uprednostňovanie svojich súkromných záujmov, súkromných záujmov svojej rodiny alebo kohokoľvek iného ani nesmie sám vytvárať alebo nechať iných vytvárať dojem, že ktokoľvek má zvláštne postavenie spôsobilé na to, aby nevhodne ovplyvňoval sudcu pri výkone jeho sudcovských povinností.

Podľa Správy Osobitného spravodajcu pre nezávislosť sudcov a právnikov pri Výbore OSN pre ľudské práva zo dňa 24.júna 2019 o slobode prejavu sudcov a prokurátorov, slobode združovania a pokojnom zhromažďovaní by sudcovia a prokurátori mali prejavovať obozretnosť vo svojich vzťahoch s tlačou.

III.

Odpoveď na etickú dilemu

Sudca je pod neustálym dohľadom verejnosti, a preto musí slobodne a ochotne prijať určité osobné obmedzenia, ktoré by sa bežnému občanovi mohli javiť ako príťaž. Vyplýva to najmä z role sudcu v spoločnosti. Ochota sudcu samoregulovať svoj súkromný, osobný život by mala byť prirodzenou súčasťou jeho morálneho nastavenia a integrity. To platí vo vzťahu sudcu k novinárom o to viac, pokiaľ sudcovia pociťujú neprimeraný tlak médií na ich rozhodovaciu činnosť, čo je aj prípad Slovenskej republiky. Potreba bezvýhradne trvať na sebaobmedzeniach sudcu aj v osobnom živote súvisí s dôverou verejnosti v súdnu moc. Etických povinností sa nemožno zbaviť, sú nerozlučne späté so sudcovským povoláním. Sudca je sudcom 24 hodín denne, aj mimo výkonu pracovných povinností.

Vo vzťahu sudcu a novinára jestvuje jasný a dlhodobo známy postoj vyplývajúci z medzinárodných odporúčaní v oblasti etiky, v ktorých sa artikuluje sudcovská povinnosť osobitnej opatrnosti resp. ostražitosti vo vzťahoch s médiami. Súdna rada na tieto medzinárodné odporúčania nadviazala už v roku 2018, keď vo vzťahu k novinárom apelovala na etickú povinnosť sudcov byť opatrní vo vzťahu

k médiám. K poskytovaniu informácií o trestných konaniach médiami vydal v roku 2003 Výbor ministrov Rady Európy odporúčanie č. 13 členským štátom, na ktoré znenie súdna rada odkazuje.

Samoregulácia v súvislosti s potrebou prijatia obmedzení týkajúcich sa vzťahu sudcu a novinára môže mať viaceré roviny:

- možný vznik dôvodných pochybností vo verejnosti o nestrannom prípade aj nezávislom výkone sudcovskej funkcie,
- riziko vzniku alebo zdania vzniku stavu jednostranného alebo obojstranného prospechárstva z tohto vzťahu, konkrétne
- riziko vzniku alebo zdania vzniku stavu prijímania výhod sudcom v podobe eliminovania negatívneho obrazu sudcu v médiách, budovania kultu sudcu v médiách bez kritického nazerania na jeho činnosť, t.j. otázka možného zneužitia sudcovskej funkcie na svoj vlastný prospech,
- riziko vzniku alebo zdania vzniku stavu dodávania exkluzívnych informácií pre novinára, zvyšovania ekonomického prospechu vybraného média, t.j. otázka možného zneužitia sudcovskej funkcie na prospech tretej osoby,
- potenciálne kompromitovanie sudcu s tým súvisiace.

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) zdôrazňuje význam nestrannosti sudcu pre dôveru verejnosti v súdnictvo, a to jednak vo všeobecnosti (Olujic v. Croatia, sťažnosť č. 22330/05, rozsudok z 5. februára 2005, bod 57), ale osobitne pri objektívnom teste (Kinský v. The Czech Republic, sťažnosť č. 42856/06, rozsudok z 9. februára 2012, bod 87). Nestrannosť je vo vnímaní ESLP absenciou zaujatosti či predsudku vo veci, pričom nestrannosť môže byť overovaná už spomenutým subjektívnym a objektívnym testom. Východiskom je subjektívny test, v ktorom sa zisťuje osobné presvedčenie, postoj sudcu, resp. jeho záujem v prerokúvanej veci. Osobná nestrannosť sudcu sa predpokladá, kým sa nepreukáže opak. Takýmto „opakom“ môže byť sudcom prejavené nepriateľstvo, neznášanlivosť alebo ak si napríklad sudca z osobných dôvodov vyhradí prerokovanie veci pre seba. Požiadavka nestrannosti nemôže byť dostatočne naplnená len subjektívnym testom, ktorý je náročný z hľadiska preukazovania. Na subjektívny test teda plynule nadväzuje test objektívny, ktorý si všima, či sudca vykazuje legitímne pochybnosti z hľadiska jeho nestrannosti. Tu je dôležitá perspektíva nestranného pozorovateľa a relevantné je aj zdanie (ne)strannosti. „*Justice must not only be done, it must also be seen to be done.*“ Podľa ESLP musí byť ustálené, či existujú zistiteľné skutočnosti, ktoré môžu vzbudzovať pochybnosti o nestrannosti sudcov, a v tomto zmysle môže mať aj zdanie určitú dôležitosť, pretože „v stávke“ je dôvera, ktorú musia súdy v spoločnosti vzbudzovať, nehovoriac o dôvere samotných účastníkov konania (Daktaras v. Lithuania, sťažnosť č. 42095/98, rozsudok z 10. októbra 2000, bod 32). Súčasne s dôverou, na ktorú musia súdy v demokratickej spoločnosti ašpirovať, je cez ňu „v stávke“ aj autorita súdnych rozhodnutí. Ako už bolo uvedené vyššie to, o koho dôveru ide pri hodnotení objektívnej stránky nestrannosti, nie sú len účastníci konania, ale aj verejnosť, spoločnosť ako taká. „*What is at stake is the confidence which the courts in a democratic society must inspire in the public(...).*“ („V hre je dôvera, na ktorú musia súdy v demokratickej spoločnosti ašpirovať pred verejnosťou.“). Dôvera v súdnu moc sa transformuje aj do dôvery, authority a rešpektu k jednotlivému rozhodnutiu. (uznesenie Ústavného súdu SR, II. ÚS 44/2013 zo dňa 24.01.2013). ESLP sa otázke nestrannosti sudcu v kontexte zverejnenia názorov rodinného príslušníka

sudcu na rozhodovaciu činnosť sudcu venoval v rozsudku vo veci RUSTAVI 2 BROADCASTING COMPANY LTD A OSTATNÍ V. GRUZÍNSKO (sťažnosť č. 16812/17, rozsudok z 18.júla 2019).

Úlohou médií a novinárov je prinášať informácie verejnosti. Novinár je osobou verejne činnou, ktorá potenciálne, v závislosti od jeho postavenia v mediálnej svete, môže ovplyvňovať verejnú mienku aj v celospoločenskom merítku, tiež o tom, ako by mal sudca v mediálne sledovaných, exponovaných kauzách rozhodnúť. Novinár tak môže vzbudiť dojem zainteresovania na konkrétnom výsledku jednotlivých súdnych konaní.

Mediálna činnosť je charakteristická snahou o zabezpečenie čítanosti, pritiahnutie pozornosti verejnosti, bojom o čitateľa. V tejto snahe môže objektívne informovanie o faktoch ustúpiť skratkovitému informovaniu, ktorého cieľom je najmä vyvolanie emočnej reakcie čitateľa a prípadná následná manipulácia s vyvolanými emóciami.

Pokiaľ sa takýto spôsob informovania týka aj fungovania súdnictva a výsledkov súdnych konaní, jedná sa o neželaný jav, ktorý nielenže deformuje právne povedomie verejnosti, ale potenciálne môže vyvolať neprimerané negatívne reakcie voči procesným stranám, svedkom alebo sudcom, alebo naopak neprimerane pozitívne až nekritické nazeranie na tieto osoby. Tento mediálny obraz sa môže formovať nezávisle od objektívnych faktov, napríklad aj v závislosti od existencie blízkeho vzťahu sudcu s novinármi alebo ich vzájomnej spolupráce.

Sudca by mal odrádzať svojich rodinných príslušníkov od toho, aby sa zapájali do aktivít, ktoré by mohli dôvodne vyvolať dojem zneužívania sudcovského postavenia. Je to potrebné na to, aby sa zabránilo vzniku dojmu zneužívania funkcie alebo zvýhodňovania a aby sa minimalizovala možnosť diskvalifikácie z rozhodovania. Rodinní príslušníci sudcu, jeho priatelia a jeho kolegovia zo spoločenského, občianskeho a profesijného života, s ktorými sa pravidelne stýka, komunikuje s nimi vo veciach spoločných záujmov a ktorým dôveruje, sú v pozícii, ktorá môže nevhodne vplývať alebo sa javiť, že vplýva na sudcu pri výkone jeho sudcovských funkcií. Sudca bude musieť venovať osobitnú pozornosť tomu, aby jeho správanie alebo rozhodovanie nebolo ani podvedome ovplyvnené týmito vzťahmi.

Vzťah priateľský a vzťah vyššej intenzity ako priateľstvo je hlboký emocionálny vzťah založený na dôvere, úprimnosti, priateľnosti, otvorenosti, vzájomnej pomoci, tolerancii, porozumení a na účasti na spoločnom duševnom zdieľaní hodnôt. Preto pokiaľ medzi sudcom a novinárom neexistuje profesionálny odstup, ale vyvinie sa medzi nimi vzťah emočnej blízkosti alebo ekonomickej či inej závislosti, musí sudca venovať osobitnú pozornosť tomu, aby jeho správanie alebo rozhodovanie nebolo ani podvedome ovplyvnené týmto vzťahom. Musí tiež urobiť všetky opatrenia, aby nemohlo vzniknúť zdieľanie, že profesionálny úsudok sudcu môže byť podvedome ovplyvnený nadštandardným, emocionálnym vzťahom s novinárom. Preto musí prijať opatrenia nielen v záujme ochrany hodnôt nezávislosti a nestrannosti výkonu súdnej moci, ale aj v záujme zabránenia vzniku dojmu, že vďaka tomuto vzťahu vzniká prospech sudcovi alebo tretej osobe.

Hlavnou povinnosťou sudcu je nezávislé a nestranné rozhodovanie. Sudca sa preto pri výkone svojej funkcie nesmie nechať ovplyvňovať ani verejnou mienkou, či médiami, respektíve jednotlivými novinármi.

Sudca musí zabrániť tomu, aby jeho vzťah k novinárovi bol alebo mohol byť poznačený závislosťou, prospechárstvom či jednostrannosťou, z ktorých by sa dalo usudzovať, že sudca nemusí byť schopný udržať si od novinára taký odstup, aby nevznikali objektívne pochybnosti o jeho nestrannosti (nezaujatosti) pri rozhodovaní v konkrétnej veci.

To platí o to viac, ak sa práca novinára a sudcu, ktorí sú si navzájom blízkymi osobami, prelína a ak z práce novinára možno vyvodit' nepriateľský postoj k procesnej strane, ktorá vystupuje vo veci prejednávanej sudcom. Pokiaľ sa takáto situácia v praxi dotknutého sudcu vyskytne, mal by sudca aktívne pristúpiť k odstráneniu pochybnosti o zdaní nestrannosti vrátane oznámenia svojej zaujatosti, o ktorej by sa následne s konečnou platnosťou rozhodlo zákonom predpísaným spôsobom.

Pokiaľ jestvuje blízky vzťah sudcu a novinára a predmetom novinárskej činnosti je rozhodovacia činnosť takéhoto sudcu alebo zverejnenie iných informácií týkajúcich sa tohto sudcu alebo agendy súdu, na ktorom pôsobí, pre dôveru verejnosti v súdnu moc je vhodné, aby sudca bez odkladu zabezpečil zverejnenie informácie o tom, že vzťah novinára a sudcu nie je len profesionálny, ideálne tak, aby toto zverejnenie bolo súčasťou článku novinára. Túto povinnosť môže sudca splniť aj prostredníctvom hovorca súdu. V rámci opatrnosti je vhodné o charaktere vzťahu s novinárom informovať aj predsedu súdu, na ktorom sudca pôsobí.